

ספרים רבותי, ספרים

כתב וערך: שבתאי מג'ר

יחסי מטפלים – מטופלים ביצירותיו של ש"י עגנון

איר קורן-מיימון, הוצאת רסלינג, 2015

באמצעות ניתוח סיפורים של ש"י עגנון. הספר מציע לקורא נקודות התבוננות והדרכה כיצד לפנות אל טקסטים ספרותיים ולראות בהם היבטים טיפוליים, שעשויים לסייע בהבנת אינטראקציות בין אדם לעצמו, בין אדם לחברו, ובין אדם לזולתו. הקישורים בין תהליך סיפורי לתהליך טיפולי מאירי עיניים ומפנים תשומת לב למושגים השאולים מהספרות ומוכנסים לשימוש בתאוריה ובמעשה הטיפולי, מטאפורה, למשל.

ומהצד השני, מציין המחבר מושגים פסיכולוגיים מקצועיים (כמו: אמפתיה, העברה, שיקוף, תובנה) שנראים כחלק טבעי מהמסופר בסיפור. האנושי והמקצועי שזורים זה בזה; המטפל כאדם שפועל לא במסגרת רשמית מחייבת, וסגולותיו הטיפוליות שבאות לביטוי במהלכו ובגישתו כלפי האדם שהוא מלווה.

הדרך הזו היא זימון פתוח לקורא לראות את עצמו כמטפל וכאדם, ובד בבד כקורא ספרות ונענה למכמניה השרויים במספר שכבות, חלקן גלויות וחלקן נסתרות. ההסברים והפרשנויות לאורך הספר מספקים תובנות, שדרכן אפשר לראות וללמוד התרחשויות מהותיות בדיאלוג הטיפולי, ללמוד על הקשר בין שניים הנוטלים בו חלק ועושים אותו, ולהיווכח ברבדים הנמצאים במרחב הטיפולי ובמרחב העולם הפנימי של הדמויות המשתתפות. בתוך כך גם נחשפים ונלמדים שיקולים של מטפל וחישוביו לקראת ובתוך העשייה הטיפולית וקבלת ההחלטות.

כך למשל בניתוח הסיפור "תהילה". צעד אחר צעד לוקח המחבר את עלילת הסיפור ואת הדמויות המופיעות בו, ושזור אותן בהמחשת המעשה הטיפולי על שלביו ואפיוניו ועם תיאוריהם מהלכים ותהליכים שמפעיל המספר במגעיו עם האישה תהילה, בדומה ובמדויק לעבודת המטפל.

באמצעות היחס לגיבוריו, עיצוב דמותם ותיאור יחסיהם עם דמויות אחרות, עולים קווים של יצרים, מניעים ויסודות אישיות, שמנחים ומכתיבים התפתחות תקשורת בין אנשים, ונגלה מבט אל עולמות פנימיים, על הכוחות הפועלים בהם והערבוביה הרוחשת שם, ובסופו של דבר, פעם אחר פעם, מוצאת דרכה בביטויים של התנהגות והימנעות.

המבוא לספר מציג יצירות קודמות שבחנו היבטים פסיכולוגיים וטיפוליים בסיפוריו של עגנון. חלק א' - "בין ספרות לפסיכולוגיה" - מציע בסיס עשיר ומאיר ליציאה אל תוכני הספר. הפרק הסוגר - "סיפור - טיפול" - מסכם היטב את רעיון הספר בסקירה ממצה של התמונות והמושגים שפגשנו בסיפורים ובניתוח העלילות והדמויות.

הספרות עושה דרכה אל לב הקוראים, וכשהם פוגשים בעלילתיה ובגיבוריה, כל קורא נענה לה בנפשו ובדרכו, כשהוא לבד עם המילים, ועם רוחו.

הפסיכותרפיה נמצאת ליד האדם המשתתף בה. הוא מופעל ופועל בדיאלוג עם אדם אחר שנמצא מולו; יש לו שותף פעיל לפירושים, למחשבות, להבהרות ולעיומותים. במפגש עם הספרות, הטקסט מוגש לקורא, וביחס אליו מעורר הקורא קולות ומילים שנמצאים בו, הוא מרגיש ונרגש, מגיב ומשתתף, ומנסח לעצמו טקסט, שברובו מורכב מהמיית רגשות והבעת יחס כלפי היצירה הכתובה.

במפגש הטיפולי האדם שבטיפול הוא חומר הגלם והרוח של הטקסט, הוא עצמו הטקסט שהולך ומתהווה ומתנסח עם התקדמות התהליך הטיפולי.

הספרות והפסיכולוגיה קרובות זו לזו, מתמזגות ומזינות אחת את השנייה. אנלוגיה בין תהליך הכתיבה הספרותית ובין תהליך הטיפול הפסיכולוגי מוצאת בטקסט הספרותי ביטוי ואירוע נפשי, ובאירוע הנפשי - טקסט ספרותי; זאת, בלי להשמיט את ההבדל העקרוני, שבתהליך הספרותי כוונת הסופר היא "הספרותיות", בעוד שבתהליך הפסיכולוגי כוונת המטפל היא תרפויטית. פסקה בספר (עמ' 55) מתארת היטב את הזיקה בין שני התחומים: "הספרות אינה נותנת ביטוי לרעיונות פסיכולוגיים או מאירה קונספציות פסיכולוגיות בלבד, אלא גם טומנת בחובה אמיתות פסיכולוגיות נסתרות שיש לחשוף, וכן כלים פרקטיים שעשויים לסייע לתהליכים טיפוליים. הפסיכולוגיה אינה משתמשת בספרות לצורך מתן דוגמאות או הבהרת רעיונות בלבד, אלא גם שואבת ממנה אמצעים ועקרונות ומיישמת אותם כחלק מהשיח הטיפולי שבין מטפל למטופל. לשני התחומים כוחות מרפאים, ושילובם יחד מעצים את היכולת לקדם את הבריאות הנפשית של האדם".

מחבר הספר מעיד שעגנון העריך מאוד קריאה בספרים, וציין במקומות שונים את חשיבותה בהעשרת הנפש ואף במרפא, ואילו בפסיכואנליזה חשד, וגם התנגד לרעיונותיה היסודיים. האתגר שלקח על עצמו קורן-מיימון הוא להראות שעל אף התנגדותו זו של עגנון, הוא הושפע עמוקות מספרים שקרא על הפסיכואנליזה, וכן הושפעה כתיבתו הספרותית, אם במודע, או שלא במודע. לשם כך החליט קורן-מיימון להציג תבנית שבבסיסה יחסי מטפל-מטופל דרך קריאה פסיכואנליטית ביצירותיו של עגנון. היחסים בין מטפלים למטופלים מומחשים בספר

מתחילים סיפור

עמוס עוז. הוצאת כתר, 1996

הטיפול? וגם: " ... מה תהיה המילה הראשונה בספר. הטביעה השחורה הראשונה על פני הלבן? " (עמ' 8). - מכירים את הדריכות הזאת, את מלאכת העריכה הפנימית שמתרחשת בראש: מה לומר בפתיחת מפגש, מה ייקח את הטיפול אל המשפט הבא, וכיצד יירקם סיפור המסע המשותף.

עוז בוחן את השלב הבראשיתי בפתיחותיהן של יצירות ספרותיות. הפתיחות מוצגות כחוויה שנחתם כביכול בין המספר ובין הקורא. הקורא והמספר מנהלים ביניהם מעין משחק; משחק שהוא לעתים מחבואים ולעתים תופסת, ויש שהוא שחמט, או פוקר, או תשבץ, או מתיחה, או הזמנה למאבק, או הזמנה למחול, או חיזור מהתל.

באמצעות תיאורי פתיחות, מציג עוז הבחנות וניתוחי סצנות, דרכן אפשר לראות ולהבין מניעים נסתרים וחוכמה פסיכולוגית שבונה את הסיפור ומעצבת את הדמויות. הקישור למפגש הטיפולי ולהתהוות הסיפור הטיפולי נאמן ומרתק.

לכל טיפול יש פתיחה. לכל ספר יש פתיחה. מרגע המפגש (ולמעשה, עוד לפניו) מתחיל סיפור. זהו שמו של ספר שכתב עמוס עוז: **מתחילים סיפור**. בעבודה הפסיכולוגית מחפשים גם את מה שקדם להתחלה, וכך כותב עוז: "הלא תמיד ובלי יוצא מן הכלל קיימת התחלה שלפני ההתחלה. ... עילת הגורם לסיבה שממנה נבע המניע" (עמ' 12).

עמוס עוז מנתח התחלות סיפורים של סופרים ידועים (עגנון, גוגול, קפקא, צ'כוב, ס. יזהר ועוד) ומלמד על כוחה של פתיחה. הוא מציג ומראה כיצד בעמוד הראשון של סיפור, בפסקאות הפתיחה ממש, גלומים המרכיבים והמוטיבים הראשיים שיימשכו לאורך הסיפור כולו. בעין חדה ובקליטה פתוחה אפשר לזהות את פעימת הסיפור ואת חוכמתו למן ההתחלה, ואחר כך לזהות את התפתחותו במוטיבים האלה ובמה שסביבם.

"מי לא ישב ככה פעם לפני דף לבן שפוער עליך פה בלי שיניים ולועג, בבקשה, בוא נראה אותך, רק תיגע בי?" (עמ' 7), ומי לא מכיר את החוויה הזאת במפגש

פעם היינו משפחה

ציפי גון-גרוס . אירורים: גלעד סליקטר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2016

השתקפות האירועים דרך אחותו הצעירה. הטלטלה שהאישיות עוברת מוצגת באמצעות מפגשים, שיחות והרהורים שהנער, אלון, חווה לאורך השבועות והחודשים שלאחר הפרידה. בין היתר, הוא מוצא לו חברה, אישה זקנה שסייע לה ברחוב, ואחר כך הופכת למקשיבה מצוינת, אצלה הוא פורק את רגשותיו המבולבלים.

דרך התיאורים בפרקים הקצרים עולה אי-ההבנה של הילדים מדוע הוריהם לא יכולים להסתדר ביניהם, ומדוע אינם מצליחים לפתור את הבעיות. הכמיהה החזקה שלהם שההורים פשוט יהיו יחד, שוב, ואז הכול יהיה בסדר.

רואים גם את מבוכת ההורים, שאיכשהו מתארגנים עם הרגשות המציפים אותם, ואילו עם הילדים קשה להם לתקשר בצורה ישירה ותומכת.

סיפור על גירושין, פרידת ההורים והשבר שעוברים בני המשפחה. מסופר מנקודת המבט של הבן, שמתאר בעיקר מה הוא רואה ומה עובר עליו, ומה הוא קולט שעוברים האחרים - אבא, אמא ואחותו.

הספר מלווה באירורים עדינים, שממחישים את הרגשות המובעים בסיפור. יש ציור בראש כל פרק. שם הפרק, וציור. הציור אותו ציור: בני המשפחה, אבא, אמא, בן ובת. בכל פרק דמות אחת, שתיים או שלוש צבועות בלבן, והאחרות בצל. זה מקנה רושם של תנועה יחד עם קיפאון. צל ואור.

הסיפור כתוב פשוט, בעברית רגילה, לא "תל-אביבית" ולא "צעירה". השפה מביאה בפנינו הלך רוח ומחשבות של נער בן 13, שמתאר את חוויותיו בתקופה שבה מבנה המשפחה מתפרק. תמונות קטנות וְהַרְגָלִים של יום יום מקבלים צבע ונופך רגשי עמוק דרך תגובות הנער המספר, ובאמצעות

